

Villaksbloggen

Det er ikke alle verdiene av villaks som er like lette å verdsette. Her er lakseelva Vefsna, hvor forskere tidligere har beregnet den lokaløkonomiske betydningen av laksefiske, og hvordan forekomst av, og bekjempelse av gyro påvirker lokal verdiskapning. Foto: Øystein Aas / NINA.

De mange verdiene av villaks

At villaksen er verdifull er de fleste enige om. Men hvordan måler vi hvor verdifull den er, og hva slags type verdier er det snakk om?

Knut Marius Myrvold
FORSKER, NINA

Mandag 23. desember 2019 - 10:42

Dersom vi kun måler verdien av villaksen i kroner og øre, for eksempel salgsværdien i fiskedisken eller økonomisk betydning av salg av fiskekort, går vi glipp av andre verdier, for eksempel laksens betydning som identitetsbærer og kontaktpunkt mellom mennesker. Disse verdiene lar seg imidlertid ikke like lett verdsette og beskrive på samme måte som velkjente markedsverdier, men kan ikke utelates når man skal dokumentere den fulle bredden av verdier som villaksen tilfører samfunnene rundt sitt naturlige utbredelsesområde i Nord-Atlanteren.

I forbindelse med Villaksens år ønsket NASCO (den Nord-Atlantiske laksevernorganisasjonen) en «rikets tilstand» for vill Atlantisk laks de siste 10 årene, fra 2009–2019. Dette innebar i tillegg til en oppdatering av status for bestandene et ønske om en gjennomgang av forskning på de ulike verdiene knyttet til villaks. Det er dette vi har undersøkt i rapporten “The social, economic and cultural values of wild Atlantic salmon. A review of literature for the period 2009–2019 and an assessment of changes in values”.

Bestandsnedgang fører til at vi får et avstandsforhold til laksen

En indikator for hva som opptar forvaltningen er å se på trender i publikasjoner om villaks, både i primærlitteraturen (forskningsartikler) og i rapporter utarbeidet av myndighetene. Interaksjoner mellom akvakultur og villaks, endringer i deltagelse og aspekter ved fang-og-slipp var de viktigste temaene som ble undersøkt i forskning mellom 2009 og 2019. Fellesnevneren var at forskningen som regel hadde bestandsnedgang som bakteppe.

I tillegg til negative økologiske konsekvenser, vil en bestandsnedgang begrense vil mulighetene for deltagelse i sportsfiske, utøvelsen av tradisjonelt fiske og tilgangen til råvaren i fiskedisken. På sikt undergraver nedgangen selve grunnlaget for menneskers omgang med laksen, enten det er direkte gjennom utøvelse eller indirekte gjennom økonomiske ringvirkninger på bygda. Eller hva som egentlig menes med «laks» i fiskedisken.

Dette er problematisk på mange måter, men kanskje aller viktigst er «ute av syne ute av sinn» – ikke nødvendigvis fordi folk ikke bryr seg, men fordi de fortrenger eller rett og slett ikke kjenner til hva som mangler. Den jevne europeer vet ikke at for bare 200 år siden passerte en million laks hver vår det som nå er verdens største containerhavn i Rotterdam på vei opp Rhinen. De bestandene som vandret lengst hadde elvene i de sveitsiske Alpene som mål (du leste riktig – i Sveits). Kochalski m.fl. (2019) viste nylig at mange ikke tror at Atlantisk laks hører hjemme på kontinentet, men at den stammer fra Skandinavia, og at regnbueørret hører hjemme i Tyskland. Dette er jo som kjent feil.

Når laksen er ute av både syne og sinn er det ikke rart at opinionen ikke etterspør bevarings- og forvaltningstiltak. Med manglende kunnskap kommer neppe de gode, kritiske spørsmålene til de folkevalgte, og hensynet til laksen og dens livsmiljø viker for andre, «viktigere» saker.

Viktig med kunnskap om det som er og det som var

Det er imidlertid endringer på gang. Engasjement rundt klimasaken, et stadig bedre vitenskapelig apparat for flerfaglig verdsetting av økosystemtjenester, og en begynnende tendens mot sirkulærøkonomi bidrar til en generell folkeopplysning om betydningen av biologisk mangfold og menneskets forhold til naturen.

Ett eksempel på dette er restaureringstiltak. I Penobscot-elva i USA gikk laksen fra en gytebestand på rundt 100 000 individer før år 1830 til å være praktisk talt utryddet 40 år senere. Årsakene var sammensatte, men skyldtes i stor grad demninger uten fisketrapper. Dermed var nærmere 9000 km med elv og bekk utilgjengelig for laks, ål, sild og andre vandrede fiskearter. På 1990-tallet blåste imidlertid ny lovgivning liv i tanken om å restaurere bestandene. I konsesjonsbehandlingen skulle hensyn til biodiversitet og rekreasjon nå gis like stor vekt som hensyn til kraftforsyning. Til tross for at laksen hadde uteblitt i nær 100 år ble det satt i gang en prosess som hadde som mål å restaurere bestandene samtidig som kraftproduksjonen ble opprettholdt. Løsningen var å rive to kraftverksdemninger som blokkerte adgang til store arealer oppstrøms, forbedre

passasjemuligheter forbi et tredje kraftverk, og å øke effektiviteten ved resterende kraftverk på en måte som kompenserte for produksjonstapet ved rivningen av de to andre.

Eksemplene viser viktigheten av kunnskap om det som er og det som var. Utfordringen er for eksempel å formidle at laksen faktisk hører hjemme i elver i Portugal og Belgia, og ikke kommer fra ferdigpakket fra et oppdrettsanlegg på Nordmøre eller på vestkysten av Skottland. Kunnskap blir fort glemmt, og nye normaler blir gjeldende. Ved å dokumentere bredden av verdier som villaksen tilfører samfunnet kan vi imidlertid vise at ressursen betyr mye for mange, og inspirere de som ikke har hatt muligheten til å oppleve villaksen selv til å ta en titt ned i elva.

Lønnsom behandling av parasittinfisert elv

Her i Norge har vi fremdeles villaks, og sammenlignet med de fleste andre land har en stor andel av befolkningen ett eller annet forhold til den. Dette er et privilegium, men også et ansvar, og vi setter kanskje ikke stor nok pris på laksen.

Et eksempel er imidlertid når laksen plutselig blir borte i «moderne tid». Lærdalselva blir ofte kalt for “Dronningen blant lakseelver” og var kjent for stor laks og gode fangster, men i 1996 ble parasitten *Gyrodactylus salaris* påvist i elva. En effekt var at fangstene ble kraftig redusert og elva ble stengt for fiske noen år, før det ble åpnet opp for fiske mens elva var infisert. Inntektene fra fisket forsvant i de årene elva var stengt, og grunneierne måtte se seg om etter andre inntektskilder. I perioden elva var infisert, har vi beregnet at inntektene fra fisket ble halvert, sammenlignet med “før-infeksjon” situasjonen. Hele tre ganger måtte elva behandles før den ble friskmeldt fra gyroinfeksjon. Etter friskmeldingen er nå inntektene på vei tilbake mot normalen, men fangstene har enda ikke nådd de høydene som elva leverte før gyro ble påvist. Imidlertid viser våre beregninger at behandlingen av Lærdal (og andre elver vi har studert) var meget lønnsom når vi vurderer kostnaden opp mot inntektsøkningen som følge av reetablert laksefiske.

Må dokumentere at laksen er viktig for mange

Jo flere kontaktpunkter mellom fisk og mennesker, jo mer sannsynlig er det at mange vil tale villaksens sak. Med mange utfordringer knyttet til både elvemiljø og hav er det viktig å dokumentere at laksen er viktig for mange, og ikke bare de få. Slik vil villaksen fortsette å komme til uttrykk i samfunnet, økonomien og kulturen vår.

Referanser

Kochalski, S., Riepe, C. Fujitani, M., Aas, Ø. & Arlinghaus, R. 2019. [Public perception of river fish biodiversity in four European countries](#). *Conservation Biology* 33: 164-175.

Myrvold, K.M., Mawle, G. W., Andersen, O. & Aas, Ø. 2019. [The Social, Economic and Cultural values of wild Atlantic salmon. A review of literature for the period 2009–2019 and an assessment of changes in values](#). NINA Report 1668. Norwegian Institute for Nature Research

[BLOGG](#)[BLOGG-VILLAGSBLOGGEN](#)

Om forskning.no

- [Forskning.no](#) er en nettavis med norske og internasjonale forskningsnyheter.
- [UNG.forskning.no](#) er nyheter om forskning for barn og unge.
- [Forskning.no](#) gis ut under [Redaktørplakaten](#).
- Ansvarlig redaktør / daglig leder: Nina Kristiansen, tlf 414 55 513 / nina@forskning.no
- Redaksjonssjef: Bjørnar Kjensli, tlf 942 43 567
- [Personvernerklæring](#)

Kontakt oss

epost@forskning.no / tlf 22 80 98 90

[Redaksjonen](#) – ansatte

Annonser/stillingsmarked:

Preben Forberg, tlf 413 10 879

Sandakerveien 24 C, Bygg D3

Pb 5 Torshov, 0412 Oslo

Følg oss

[@forskningno](#)

[/forskning.no](#)

[/UNG.forskning.no](#)

[/ScienceNorway.no](#)

forskning.nos eiere

Akvaplan-niva

Artsdatabanken

De nasjonale forskningsetiske komiteene

De regionale forskningsfondene

Diku – Direktoratet for internasjonalisering og kvalitetsutvikling i høyere utdanning

Fafo

Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering

Forsknings- og utviklingsavdelingen, Psykisk helse og rus, Vestre Viken HF

Forsvarets forskningsinstitutt

Framsenteret

Fridtjof Nansens Institutt

GenØk – Senter for biosikkerhet

Handelshøyskolen BI

Havforskningsinstituttet

Høgskolen i Innlandet

Høgskolen i Molde

Høgskolen i Østfold

Høgskulen i Volda

Høgskulen på Vestlandet

Høgskolen Kristiania

Institutt for samfunnsforskning
KS FoU
Kompetanse Norge
Kriminalomsorgens høyskole og utdanningssenter KRUS
Meteorologisk institutt
NIBIO

NIKU Norsk institutt for kulturminneforskning
NILU – Norsk institutt for luftforskning
NLA Høgskolen
NMBU – Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
NORSØK – Norsk senter for økologisk landbruk
NSD – Norsk senter for forskningsdata
NTNU
Narviksenteret
Nasjonal kompetansetjeneste for aldring og helse
Nasjonalforeningen for folkehelsen
Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)
Nasjonalt senter for e-helseforskning
Nasjonalt senter for kvinnehelseforskning
Nasjonalt utviklingsenter for barn og unge – NUBU
Nofima
Nokut
Nord universitet
Nordlandsforskning
Noregs vassdrags- og energidirektorat (NVE)
Norges Geotekniske Institutt
Norges Handelshøyskole
Norges forskningsråd
Norges geologiske undersøkelse
Norges idrettshøgskole
Norsk Polarinstitutt
Norsk Regnesentral

Norsk Romsenter
Norsk Utenrikspolitisk Institutt
Norsk institutt for naturforskning (NINA)
Norsk institutt for vannforskning (NIVA)
Opplysningskontoret for Meieriprodukter
OsloMet – storbyuniversitetet
RBUP Øst og Sør
Ruralis – Institutt for rural- og regionalforskning
SINTEF
Senter for grunnforskning (CAS)
Senter for studier av Holocaust og livssynsminoriteter
Simula Research Laboratory
Statens Vegvesen FoU
Statped
Sykehuset Innlandet HF
Tannhelsetjenestens kompetansesentre
Telemarkforskning
UiT Norges arktiske universitet
Universitetet i Agder
Universitetet i Bergen
Universitetet i Oslo
Universitetet i Stavanger
Universitetet i Sørøst-Norge

Universitetssenteret på Svalbard (UNIS)

Vestlandsforskning
Veterinærinstituttet
Vitenskapskomiteen for mat og miljø

Powered by Labrador CMS